

بررسی انتشار کتاب در ایران

رکن‌الدین احمدی لاری^۱ [و] فرزانه فرزین^۲

چکیده:

در این مقاله منتخبی از کتب منتشر شده در طول برنامه اول توسعه (۱۳۷۷-۱۳۷۲) از جنبه‌های تألیف و ترجمه، پدید آورندگان زن و مرد، و نیز موضوعی براساس نمونه‌های معرفی شده در مجله نشر دانش مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از این مطالعه بیانگر این است که بیش از نیمی از کتابهای منتشر شده را تألیف و درصد بالایی از مؤلفین و مترجمین را مردان تشکیل داده‌اند. از ده رده موضوعی، بیشترین درصد به ادبیات و کمترین درصد به زبان تعلق دارد. کتابهای مرجع که مستقل از ده رده اصلی مورد بررسی قرار گرفته‌اند جمعاً ۷/۲ درصد کل انتشارات را دربردارند.

مقدمه

هدف این مقاله، بررسی انتشارات در ایران براساس پدید آورندگان زن و مرد، میزان ترجمه و تألیف آثار، و موضوعات مختلف است. علاوه بر آن نکات قوت و ضعف انتشارات در زمینه‌های مختلف نیز بررسی و تحلیل شده است. با انجام این بررسی موضوعاتی که نیاز به انتشار عناوین بیشتری در آنها

۱ - عضو هیأت علمی گروه کتابداری دانشگاه اصفهان

۲ - عضو هیأت علمی گروه کتابداری دانشگاه شیراز

احساس می‌شود آشکار شده‌اند. بعلاوه، این تحقیق نشان داده است که میزان انتشارات کشور تا چه اندازه بر ترجمه یا تألیف متکی است و میزان مشارکت زنان در تألیف و ترجمه و کمبودهای مربوط به آن تا چه حد است.

پیشینه تحقیق

تاکنون بررسی‌هایی در مورد وضعیت انتشار کتاب در ایران انجام شده است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

پورجوادی در مقاله خود به عوامل مختلفی که موجب کندی رشد انتشار کتاب در ایران شده اشاره می‌کند و در پایان نکاتی را که باعث بهبود وضعیت نشر کتاب در کشور خواهد شد متذکر می‌گردد.^۱

امیر فریار در مقاله خود وضعیت نشر کتاب را با اشاره به تیراژ و موضوع آنها در طول سالهای بعد از انقلاب در سه مقطع مختلف مورد بررسی قرار داده است. این مقاطع عبارتند از: شش ماه قبل از پیروزی انقلاب تا بهار ۱۳۵۸، بهار ۱۳۵۸ تا زمستان ۱۳۵۹ و بهار ۱۳۶۰ به بعد. نویسنده در نتیجه‌گیری نهایی، انقلاب اسلامی را موجب تحول بزرگی در بازار کتاب ایران می‌داند.^۲

امیر فریار در آمار کتابهای منتشر شده در سال ۱۳۶۲ به جزوهای ماهانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تحت عنوان «فهرست کتب منتشره» پرداخته، براساس فهرست مذکور جدولی آماری از عناوین منتشر شده در این سال به تفکیک موضوع ارائه داده است.^۳

کریم امامی در مقاله خود به بررسی کمبودها در زمینه نشر کتاب در ایران پرداخته و توجه خود را معطوف به قیمت گذاری کتاب نموده، بر حمایت دولت از ناشرین غیر دولتی تأکید کرده است.^۴

در ویژه‌نامه سروش ضمن معرفی مسایل پیرامون نشر کتاب از ابتدای انقلاب اسلامی تا زمان حال به دو جدول که از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در اختیار نویسنده قرار گرفته اشاره شده است. یکی از این جدولها براساس آمارهای تیراژ کتاب به تفکیک موضوع از سال ۶۴ تا ۷۲ پرداخته، و دیگری جدول کلی تألیف و ترجمه از سال ۵۸ تا ۷۲ را به تفکیک ذکر کرده است.^۵

روش و مسایل تحقیق

اطلاعات از قسمت کتابهای تازه مجله «نشر دانش» دوره پنجاه ساله ۱۳۶۷-۷۲ اخذ شده است. این مجله به صورت دو ماهانه منتشر می‌شود. دو شماره اول هر دوره در یک سال و چهار شماره دیگر در سال بعد منتشر می‌شود. علت انتخاب این مجله تقسیم‌بندی موضوعی آثار بوده که به صورت توصیفی است. دوره انتخاب شده براساس برنامه پنجاه ساله اول توسعه و چگونگی انتشار مجله نشر دانش است.

گرچه سعی شده است که موضوعات اصلی مندرج در مجله «نشر دانش» مورد استفاده قرار گیرد، ولی از آنجا که با توجه به گزاره‌های موجود تقسیم‌بندی موضوعی برخی از عناوین درست به نظر نمی‌رسید، ناگزیر عناوین به محل واقعی خود در زمینه موضوعی منتقل شدند مثلاً بخشی از کتابهای تاریخی در قسمت اسناد ذکر شده بودند که به دوره تاریخی خود منتقل شدند.

با توجه به مطالب فوق، تک تک مدخلهای موجود در قسمت کتابهای تازه هر شماره از مجله مذکور از دیدگاههای مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در مورد هر عنوان مشخص گردید که تألیف یا ترجمه است. پدید آورنده آن زن است یا مرد و در چه زمینه موضوعی قرار می‌گیرد.

تحلیل آماری

الف: تألیف و ترجمه

آمار سالانه تألیف و ترجمه در پنج سال مورد بررسی به تفکیک در جدول شماره ۱ مشخص شده است. همان طور که در این جدول مشاهده می‌شود از تعداد کل ۵۰۰۴ عنوان کتاب که در این مدت معرفی شده است ۲۹۳۱ مورد (۵۸/۵۷٪) تألیف و ۲۰۷۳ مورد (۴۱/۴۲٪) ترجمه بوده است. آمار فوق بیانگر این است که کشور ما تا حدود زیادی بر ترجمه متکی است، گرچه تفاوت فاحشی بین تعداد عناوین ترجمه و تألیف به چشم نمی‌خورد. البته باید در نظر داشت که در طول سالهای ذکر شده روند تألیف نسبت به ترجمه در حال افزایش بوده است. (جدول ۱)

جدول ۱- مقایسه عناوین به تفکیک تألیف و ترجمه

سال	تألیف	ترجمه	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۳۶۹	۲۹۶	۶۶۵
۱۳۶۸-۰۶۹	۴۶۰	۳۴۷	۸۰۷
۱۳۶۹-۷۰	۷۱۶	۵۲۴	۱۲۴۰
۱۳۷۰-۷۱	۷۰۰	۵۰۲	۱۲۰۲
۱۳۷۱-۷۲	۶۸۶	۴۰۴	۱۰۹۰
جمع	۲۹۳۱	۲۰۷۳	۵۰۰۴

ب: پدید آورندگان

آمار سالانه پدید آورندگان به تفکیک در جدول شماره ۲ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود از کل ۲۹۳۱ عنوان تألیف شده ۲۳۴ مورد (۷/۹۸٪) مربوط به زنان، ۲۳۸۲ کتاب (۸۱/۲۶٪) مربوط به مردان، ۳۵ عنوان (۱/۱۹٪) مشترک و ۲۸۰ مورد (۹/۵۵٪) مربوط به مؤسسات است. از کل ۲۰۷۳ کتاب ترجمه شده ۲۶۳ مورد (۱۲/۶۸٪) مربوط به زنان، ۷۴۱ عنوان (۸۳/۹۸٪) مربوط به مردان، ۵۹ کتاب (۲/۸۴٪) مشترک و ۱۰ مورد (۰/۴۸٪) مربوط به سازمانهاست.

آمار فوق نشان می‌دهد که سهم زنان در تألیف و ترجمه کتاب بسیار کمتر از مردان است. گرچه آمارهای سالانه مشخص می‌کند که مشارکت زنان در این امر تا حدودی رو به رشد است. سهم مردان در تألیف و ترجمه تقریباً یکسان است در حالی که زنان در ترجمه مشارکت بیشتری داشته‌اند. (جدول ۲)

جدول ۲- مقایسه کتابهای تألیف و ترجمه شده توسط زنان، مردان و تنالگانها

تنالگان		مشترک		مرد		زن		سال
ترجمه	تألیف	ترجمه	تألیف	ترجمه	تألیف	ترجمه	تألیف	
۱	۵۵	۸	۵	۲۵۳	۲۸۴	۳۴	۲۵	۱۳۶۷-۶۸
۵	۸۲	۵	۶	۲۹۵	۳۴۱	۴۲	۳۱	۱۳۶۸-۶۹
۲	۵۸	۲۱	۹	۴۴۵	۵۹۹	۵۶	۵۰	۱۳۶۹-۷۰
۰	۴۱	۱۶	۹	۴۲۱	۵۹۱	۶۵	۵۹	۱۳۷۰-۷۱
۲	۴۴	۹	۶	۳۲۷	۵۶۷	۶۶	۶۹	۱۳۷۱-۷۲
۱۰	۲۸۰	۵۹	۳۵	۱۷۴۱	۲۳۸۲	۲۶۳	۲۳۴	جمع

ج: مراجع

آمار سالانه کتابهای مرجع به تفکیک در جدول ۳ آمده است. همان طور که مشاهده می شود از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده ۳۶۱ عنوان (۷/۲۱٪) کتاب مرجع است. این آمار تفکیکی موضوعات مختلف مرجع عبارتند از: ۱۸ عنوان (۰/۳۵٪) زندگینامه ها، ۳۴ عنوان (۰/۶۷٪) فهرستها، ۱۲۱ عنوان (۲/۴۱٪) کتابشناسیها، یک مورد (۰/۰۱٪) چکیده نامه ها، ۲ مورد (۰/۰۳٪) سالنامه ها، ۱۹ مورد (۰/۳۷٪) راهنماها، ۱۱ مورد (۰/۲۱٪) دایرةالمعارفها، ۴۳ مورد (۰/۸۵٪) واژه نامه های عمومی، ۱۷ مورد (۰/۳۳٪) واژه نامه گویشها و ۹۵ مورد (۱/۸۹٪) واژه نامه های موضوعی.

آمار مذکور بیانگر این است که در طول پنج سال جمعاً ۳۶۱ کتاب مرجع معرفی شده است. مقایسه آمارهای مربوط به فهرستها، کتابشناسیها و چکیده نامه ها که از ابزارهای اساسی تحقیق به شمار می روند، نشان می دهد که کتابشناسیها، ۱۲۱ مورد بالاترین رقم، فهرستها با ۳۴ عنوان دومین رقم و چکیده ها با یک مورد کمترین عنوان را به خود اختصاص داده اند. شواهد مذکور کمبود تهیه چکیده نامه ها را که می تواند در وقت محققین صرفه جویی ایجاد نماید و او را بسرعت به منبع مورد نیاز خود هدایت کند، مشخص می نماید. واژه نامه های

جدول ۳- آمار کتابهای مرجع به تفکیک موضوع

سال	زندگینامه‌ها	فهرستها	کتابشناسی‌ها	چکیده‌ها	سازنامه‌ها	راهنماها	دائرةالمعارف	واژه‌نامه‌های عمومی	واژه‌نامه‌های گویشی	واژه‌نامه‌های موضوعی	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۱	۸	۲۶	۱	۱	۷	۱۱	۶	۱	۹	۶۱
۱۳۶۸-۶۹	۰	۵	۲۴	۰	۰	۲	۳	۲	۲	۷	۴۶
۱۳۶۹-۷۰	۹	۹	۲۹	۰	۰	۶	۴	۱۶	۴	۲۹	۱۰۶
۱۳۷۰-۷۱	۵	۹	۲۱	۰	۰	۳	۰	۱۰	۷	۱۷	۷۲
۱۳۷۱-۷۲	۳	۳	۲۱	۰	۰	۱	۳	۹	۳	۳۳	۷۶
جمع	۱۸	۳۴	۱۲۱	۱	۲	۱۹	۱۱	۴۳	۱۷	۹۵	۲۹۱

موضوعی با ۹۵ عنوان بعد از کتابشناسی در رده دوم قرار می‌گیرد. این امر نشان می‌دهد که در سالهای اخیر توجه به تهیه واژه نامه‌های موضوعی بیش از پیش مطرح است. (جدول ۳)

د: کلیات

آمار تفکیکی کتابهایی که در زمینه کلیات معرفی شده‌اند در جدول شماره ۴ مشخص شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود از کل ۵۰۰۴ کتاب ۱۰ مورد (۱۹٪) به تحقیق، ۲۵ عنوان (۴۸٪) به کامپیوتر، ۴۱ مورد (۸۱٪) به کتابداری و اطلاع‌رسانی و ۶۱ عنوان (۲۱٪) به مجموعه‌ها اختصاص یافته است. آمار فوق بیانگر این است که در طول پنج سال تنها ۱۳۷ عنوان (۲/۷۳٪) در زمینه کلیات معرفی شده است که حدود نیمی از آن به مجموعه‌ها اختصاص دارد. (جدول ۴)

جدول ۴- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه کلیات

سال	تحقیق	کامپیوتر	کتابداری و اطلاع‌رسانی	مجموعه‌ها	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۲	۰	۱۲	۱۰	۲۴
۱۳۶۸-۶۹	۰	۰	۹	۱۲	۲۲
۱۳۶۹-۷۰	۰	۱۵	۵	۱۹	۳۹
۱۳۷۰-۷۱	۴	۷	۷	۱۴	۳۲
۱۳۷۱-۷۲	۴	۳	۸	۵	۲۰
جمع	۱۰	۲۵	۴۱	۶۱	۱۳۷

ه: فلسفه و روانشناسی

آمار تفکیکی کتابهای معرفی شده در این زمینه در جدول ۵ نشان داده می‌شود. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی

شده در طول پنج سال ۱۰۸ عنوان و (۲/۵۱٪) به فلسفه، ۱۷۱ عنوان (۳/۴۱٪) به روانشناسی. ۳ کتاب (۰/۵٪) به اخلاق اختصاص دارد. آمار فوق نشان دهنده این است که در طول پنجسال ۲۸۲ کتاب (۵/۶۳٪) در زمینه فلسفه و روانشناسی معرفی شده است. اگرچه تعداد کتب معرفی شده در زمینه اخلاق بسیار کم به نظر می‌رسد اما باید متذکر گردید که عناوین مربوط به اخلاق اسلامی در قسمت اسلام ذکر گردیده‌اند. (جدول ۵)

جدول ۵- مقایسه عناوین فلسفه، روانشناسی و...

سال	فلسفه	روانشناسی	اخلاق	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۱۸	۲۰	۱	۳۹
۱۳۶۸-۶۹	۱۲	۲۰	۰	۳۲
۱۳۶۹-۷۰	۲۴	۴۰	۰	۶۴
۱۳۷۰-۷۱	۲۹	۶۲	۱	۹۲
۱۳۷۱-۷۲	۲۵	۲۹	۱	۵۵
جمع	۱۰۸	۱۷۱	۳	۲۸۲

و: ادیان

آمار کتابهای معرفی شده در زمینه ادیان در جدول شماره ۶ مشخص شده است. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۲۳۸ عنوان (۴/۷۵٪) به کلیات اسلام، ۳۸ عنوان (۰/۷۵٪) به قرآن و علوم قرآنی، ۴۰ مورد (۰/۷۹٪) به تصوف و عرفان، ۱۲ عنوان (۰/۲۳٪) به ادیان ایرانی، و ۳۰ کتاب (۰/۵۹٪) به سایر ادیان اختصاص دارد. در طول پنج سال جمعاً ۳۵۸ عنوان (۷/۱۵٪) در زمینه ادیان مختلف معرفی شده است. با توجه به آمار فوق تعداد کتب دینی بجز ادیان ایرانی در طول سالهای مورد مطالعه سیر نزولی داشته است. (جدول ۶)

جدول ۶- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه ادیان

سال	اسلام	قران و علوم قرآنی	تصوف و عرفان	ادیان ایرانی	سایر ادیان	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۶۰	۴	۷	۱	۷	۷۹
۱۳۶۸-۶۹	۷۴	۱۵	۵	۲	۵	۱۰۱
۱۳۶۹-۷۰	۲۹	۵	۱۵	۱	۶	۵۶
۱۳۷۰-۷۱	۳۷	۷	۹	۳	۵	۶۱
۱۳۷۱-۷۲	۳۸	۷	۴	۵	۷	۶۱
جمع	۲۳۸	۳۸	۴۰	۱۲	۳۰	۳۵۸

ز: علوم اجتماعی

تعداد کتابهای معرفی شده در این زمینه در جدول شماره ۷ به تفکیک آمده است. از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۱۲۲ مورد (۲/۴۳٪) به جامعه‌شناسی، ۸ کتاب (۰/۱۵٪) به رسانه‌های گروهی، ۱۹ عنوان (۰/۳۷٪) به جمعیت‌شناسی، ۱۹۶ مورد (۳/۹۱٪) به علوم سیاسی، ۹۶ کتاب (۱/۹۱٪) به اقتصاد، ۷۷ عنوان (۱/۵۳٪) به حقوق، ۶۱ مورد (۱/۲۱٪) به آموزش و پرورش و ۴ مورد (۰/۰۷٪) به سوادآموزی اختصاص یافته است. آمار مذکور نشان دهنده این است که در طول پنج سال ۵۸۳ کتاب (۱۱/۶۵٪) در زمینه علوم اجتماعی معرفی شده است که تعداد کل آنها سالانه افزایش یافته است. در این زمینه کتابهای مربوط به علوم سیاسی و جامعه‌شناسی بالاترین ارقام را به خود اختصاص داده‌اند در حالی که رسانه‌های گروهی و سوادآموزی دارای کمترین ارقامند. (جدول ۷)

ح: زبان

آمار عنوانهای معرفی شده در زمینه زبان در جدول ۸ مشخص شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۳۲ عنوان (۰/۶۷٪) به زبان‌شناسی، ۳۹ عنوان (۰/۷۷٪) به زبان فارسی، و

جدول ۷- مقایسه تعداد کتابهای معرفی شده در زمینه علوم اجتماعی

سال	جامعه‌شناسی	رسانه‌های گروهی	جمعیت‌شناسی	علوم سیاسی	اقتصاد	حقوق	آموزش و پرورش	سواد آموزی	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۷	۵	۲۳	۱۸	۱	۶	۳	۳	۶۶
۱۳۶۸-۶۹	۲۲	۰	۳۶	۲۱	۱۷	۱۸	۱	۱	۱۱۶
۱۳۶۹-۷۰	۲۸	۰	۴۶	۱۷	۲۳	۱۳	۰	۰	۱۳۰
۱۳۷۰-۷۱	۲۴	۰	۴۹	۱۸	۲۰	۵	۰	۰	۱۲۸
۱۳۷۱-۷۲	۴۰	۳	۴۲	۲۲	۱۶	۱۹	۰	۰	۱۴۳
جمع	۱۲۲	۸	۱۹۶	۹۶	۷۷	۶۱	۴	۴	۵۸۳

۳۴ عنوان (۰/۶۷٪) به زبانهای خارجی اختصاص دارد. آمار مذکور نشان دهنده این است که در طول پنج سال ۱۰۵ عنوانه (۰/۲۰۹٪) کتاب در این زمینه معرفی شده است که سیری صعودی را نشان می دهد. این روند در زمینه زبانشناسی از همه چشمگیرتر است. (جدول ۸)

جدول ۸- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه زبان

سال	زبانشناسی	زبان فارسی	زبانهای خارجی	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۱	۷	۳	۱۱
۱۳۶۸-۶۹	۲	۲	۶	۱۰
۱۳۶۹-۷۰	۶	۸	۹	۲۳
۱۳۷۰-۷۱	۷	۱۲	۱۱	۳۰
۱۳۷۱-۷۲	۱۶	۱۰	۵	۳۱
جمع	۳۲	۳۹	۳۴	۱۰۵

ط: علوم

عنوانهای معرفی شده در این زمینه در جدول شماره ۹ به تفکیک مشخص شده است. از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۲۷ عنوان (۰/۵۳٪) به کلیات علوم، ۱۰۳ کتاب (۰/۲۰۵٪) به ریاضی، ۱۸ کتاب (۰/۳۵٪) به نجوم، ۵۹ مورد (۰/۱۱۷٪) به فیزیک، ۳۳ مورد (۰/۶۵٪) به شیمی، ۳۴ عنوان (۰/۶۷٪) به زمین شناسی، ۳۰ مورد (۰/۵۹٪) به زیست شناسی ۷ مورد (۰/۱۳٪) به گیاهشناسی و ۹ مورد (۰/۱۷٪) به جانورشناسی تعلق دارد. همان طور که آمار مذکور نشان می دهد در طول پنج سال ۳۲۰ عنوان (۰/۶۳۹٪) در زمینه علوم معرفی شده است. درصد افزایش سالانه کتابهای علمی روبه کاهش بوده است. در این مدت کتابهای ریاضی و آمار بیشترین رقم و گیاهشناسی کمترین رقم را در میان کتابهای علوم محض به خود اختصاص داده اند. (جدول ۹)

جدول ۹- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه علوم

جمع	جانورشناسی	گیاهشناسی	زیست‌شناسی	زمین‌شناسی	شیمی	فیزیک	نجوم	ریاضی	کلیات	سال
۷۰	۱	۳	۱۰	۵	۹	۱۸	۳	۱۸	۳	۱۳۶۷-۶۸
۷۶	۱	۰	۸	۱۱	۵	۱۴	۵	۲۸	۴	۱۳۶۸-۶۹
۷۶	۳	۳	۵	۵	۱۱	۱۱	۴	۲۵	۹	۱۳۶۹-۷۰
۶۴	۲	۱	۳	۵	۶	۹	۲	۲۷	۹	۱۳۷۰-۷۱
۳۴	۲	۰	۴	۸	۲	۷	۴	۵	۲	۱۳۷۱-۷۲
۳۲۰	۹	۷	۳۰	۳۴	۳۳	۵۹	۱۸	۱۰۳	۲۷	جمع

ی: علوم عملی

آمار کتابهای معرفی شده در زمینه علوم عملی به تفکیک در جدول شماره ۱۰ آمده است. از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۲۲۲ مورد (۴/۴۲٪) به پزشکی، ۱۱۷ مورد (۲/۳۲٪) به مهندسی، ۳۹ کتاب (۰/۷۷٪) به الکترونیک، ۹۶ عنوان (۱/۹۱٪) به کشاورزی، یک مورد (۰/۰۱٪) به دامپزشکی، ۲ عنوان (۰/۰۳٪) به خانه‌داری و ۵۲ کتاب (۱/۰۳٪) به مدیریت اختصاص دارد. همان‌طور که آمار مذکور نشان می‌دهد در طول پنج سال ۵۲۹ کتاب (۱۰/۵۷٪) در زمینه علوم عملی معرفی شده است که کتابهای پزشکی بالاترین رقم و دامپزشکی پایینترین رقم را نشان می‌دهد. (جدول ۱۰)

جدول ۱۰- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه علوم عملی

سال	پزشکی	مهندسی	الکترونیک	کشاورزی	دامپزشکی	خانه‌داری	مدیریت	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۲۶	۱۴	۲۰	۱۴	۰	۰	۵	۷۹
۱۳۶۸-۶۹	۲۱	۲۲	۱۳	۱۸	۰	۰	۱۲	۸۶
۱۳۶۹-۷۰	۷۷	۳۳	۴	۲۳	۰	۰	۱۱	۱۴۸
۱۳۷۰-۷۱	۶۲	۲۳	۲	۲۶	۱	۱	۱۴	۱۲۹
۱۳۷۱-۷۲	۳۶	۲۵	۰	۱۵	۰	۱	۱۰	۸۷
جمع	۲۲۲	۱۱۷	۳۹	۹۶	۱	۲	۵۲	۵۲۹

گ: هنر

آمار عناوین معرفی شده در زمینه هنر به تفکیک در جدول شماره ۱۱ آمده است. از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۱۸ مورد (۰/۳۵٪) مربوط به کلیات هنر، ۶۵ مورد (۱/۲۹٪) به معماری، ۱۶ مورد (۰/۳۱٪) به سرامیک و صنایع دستی، ۶۴ عنوان (۱/۲۷٪) به نقاشی و طراحی، ۲۷ کتاب (۰/۵۳٪) به عکاسی، ۵۷ مورد (۱/۱۳٪) به موسیقی، ۶۳ عنوان (۱/۲۵٪) به سینما، ۱۳ مورد (۰/۲۵٪) به تئاتر، ۱۶ مورد (۰/۱۳٪) به شطرنج و ۲۹ کتاب

جدول ۱۱- مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه هنر

سال	هنر	معماری	سرامیک صنایع دستی	تفاشی طراحی	عکاسی	موسیقی	سینما	تئاتر	شطرنج	ورزش	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۵	۱۳	۰	۴	۰	۴	۱۰	۱	۰	۰	۲۷
۱۳۶۸-۶۹	۴	۲۰	۴	۸	۴	۳	۸	۵	۰	۱	۵۷
۱۳۶۹-۷۰	۴	۱۲	۱	۱۸	۷	۱۶	۱۳	۴	۱۳	۱۱	۹۹
۱۳۷۰-۷۱	۳	۹	۶	۱۳	۳	۱۹	۱۶	۰	۲	۹	۸۰
۱۳۷۱-۷۲	۲	۱۱	۵	۲۱	۱۳	۱۵	۱۶	۳	۱	۸	۹۵
جمع	۱۸	۶۵	۱۶	۶۴	۲۷	۵۷	۶۳	۱۳	۱۶	۲۹	۳۶۸

(۷۵/۰٪) به ورزش تعلق دارد. آمار مذکور نشان می‌دهد که در طول پنج سال ۳۶۸ کتاب (۷/۳۵٪) در زمینه هنر معرفی شده است که کتب مربوط به معماری بالاترین رقم و تئاتر پایینترین رقم را به خود اختصاص داده است. ارقام فوق افزایش نسبی درصد سالانه را نشان می‌دهد. (جدول ۱۱)

ل: ادبیات

آمار تفکیکی کتابهای معرفی شده در این زمینه در جدول شماره ۱۲ مشخص شده است. از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۲۴۰ عنوان (۴/۷۹٪) به ادبیات فارسی، ۹۲ عنوان (۱/۸۵٪) به شعر کهن فارسی، ۲۵۸ مورد (۵/۱۵٪) به شعر معاصر فارسی، ۲۵۹ کتاب (۵/۱۷٪) به داستان و نمایشنامه فارسی، ۱۱۴ عنوان (۲/۲۷٪) به ادبیات خارجی، ۳۲ مورد (۰/۶۳٪) به شعر خارجی و ۳۰۰ کتاب (۵/۹۹٪) به داستان و نمایشنامه خارجی اختصاص دارد. آمار مذکور نشان می‌دهد که در طول پنج سال ۱۲۹۶ عنوان (۲۵/۸۹٪) در زمینه ادبیات معرفی شده است که درصد افزایش کتاب در این زمینه به استثنای سال ۶۹-۱۳۶۸ رو به افزایش بوده است. یک سوم عناوین مربوط به ادبیات خارجی و دوسوم باقیمانده به ادبیات فارسی اختصاص دارد. بالاترین رقم مربوط به داستان و نمایشنامه خارجی و کمترین رقم مربوط به شعر خارجی است. (جدول ۱۲)

جدول ۱۲ - مقایسه عناوین معرفی شده در زمینه ادبیات

سال	ادبیات فارسی	سرکین فارسی	شعر معاصر فارسی	داستان و نمایشنامه فارسی	ادبیات خارجی	شعر خارجی	داستان و نمایشنامه خارجی	جمع
۱۳۶۷-۶۸	۳۴	۱۲	۲۶	۱۸	۸	۱	۳۱	۱۳۰
۱۳۶۸-۶۹	۳۲	۵	۳۱	۳۳	۴	۱	۳۳	۱۳۹
۱۳۶۹-۷۰	۵۵	۲۶	۶۱	۸۰	۳۷	۱۰	۷۰	۳۳۹
۱۳۷۰-۷۱	۵۹	۳۲	۷۴	۵۳	۴۴	۱۵	۸۲	۳۵۹
۱۳۷۱-۷۲	۶۰	۱۸	۶۶	۷۵	۲۱	۵	۸۴	۳۲۹
جمع	۲۴۰	۹۳	۲۵۸	۲۵۹	۱۱۴	۳۲	۳۰۰	۱۲۹۶

م: تاریخ

آمار کتابهای معرفی شده در زمینه تاریخ در جدول شماره ۱۳ آمده است. از آنجا که تاریخ سده اخیر به دلیل وقوع دو رویداد مهم یعنی انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی از اهمیت بیشتری برخوردار است تاریخ این سده به صورت تفکیکی و جدا از تاریخ ایران بعد از اسلام مورد بررسی قرار گرفته است.

از کل ۵۰۰۴ کتاب معرفی شده در طول پنج سال ۱۴ مورد (۰/۲۷٪) به منابع جغرافیا، ۲۸ مورد (۰/۵۵٪) به جغرافیای جهان، ۵۱ مورد (۰/۱۰۱٪) به جغرافیای ایران، ۸ کتاب (۰/۱۵٪) به باستانشناسی و اساطیر، ۱۱۵ عنوان (۰/۲۲۹٪) به تاریخ جهان، ۷ مورد (۰/۱۳٪) به کلیات تاریخ ایران، ۱۸ کتاب (۰/۳۵٪) به تاریخ ایران قبل از اسلام، ۸۵ مورد (۰/۱۶۹٪) به تاریخ ایران بعد از اسلام، ۶۶ عنوان (۰/۱۳۱٪) به تاریخ قاجاریه، ۸۴ کتاب (۰/۱۶۷٪) به تاریخ پهلوی، ۲۹ مورد (۰/۷۵٪) به انقلاب اسلامی، ۳۲ عنوان (۰/۰۶۳٪) به تاریخ محلی ایران، ۵۶ کتاب (۰/۱۱۱٪) به زندگینامه‌های انفرادی خارجی، ۷۲ مورد (۰/۱۴۳٪) به زندگینامه‌های انفرادی ایرانی اختصاص دارد. آمار مذکور نشان می‌دهد که در طول پنج سال جمعاً ۶۶۵ کتاب (۰/۱۳/۲۸٪) در زمینه جغرافیا، تاریخ و سرگذشتنامه‌های انفرادی معرفی شده است. تعداد کتابهای مربوط به جغرافیای ایران تقریباً دو برابر جغرافیای کشورهای دیگر است، در قسمت تاریخ، تاریخ ایران بعد از اسلام تا زمان قاجاریه بیش از ۴ برابر تاریخ ایران قبل از اسلام است. در این قسمت کتب مربوط به باستانشناسی و اساطیر کمترین رقم را به خود اختصاص داده‌اند. (جدول ۱۳)

جدول ۱۳ - مقایسه آثار معرفی شده در زمینه جغرافیا، تاریخ و سرگذشتنامه‌های انفرادی

جمع	زندگینامه انفرادی ایرانی	زندگینامه انفرادی خارجی	تاریخ محل ایران	انقلاب اسلامی	تاریخ پهلوی	تاریخ فاجاریه	تاریخ ایران بعد از اسلام	تاریخ ایران قبل از اسلام	کلیات تاریخ ایران	تاریخ جهان	باستانشناسی اساطیر	ایران جغرافیای	جهان جغرافیای	مبانی جغرافیا	سال
۶۹	۹	۶	۰	۳	۸	۰	۹	۴	۰	۱۶	۰	۶	۸	۰	۱۳۶۷-۶۸
۱۲۲	۱۴	۱۵	۰	۱۸	۱۴	۰	۲۶	۳	۱	۱۲	۰	۴	۱۳	۲	۱۳۶۸-۶۹
۱۶۰	۱۴	۱۳	۰	۶	۱۰	۲۵	۲۶	۳	۴	۲۹	۰	۱۵	۴	۱	۱۳۶۹-۷۰
۱۵۵	۱۶	۱۱	۱۳	۰	۲۸	۲۱	۹	۲	۱	۲۷	۳	۱۶	۱	۷	۱۳۷۰-۷۱
۱۵۹	۱۹	۱۱	۱۹	۲	۲۴	۲۰	۱۵	۶	۱	۲۱	۵	۱۰	۲	۴	۱۳۷۱-۷۲
۶۶۵	۷۲	۵۶	۳۲	۲۹	۸۴	۶۶	۸۵	۱۸	۷	۱۱۵	۸	۵۱	۲۸	۱۴	جمع

خلاصه و نتیجه

همان‌طور که در بررسی حاضر مشهود است در طول پنج سال بیش از نیمی از عناوین را کتابهای تألیفی تشکیل می‌دهند و میزان آثار تألیفی نسبت به کتابهای ترجمه شده در حال افزایش است. میزان شرکت مردان در امر تألیف و ترجمه کتاب بسیار بیشتر از زنان است. سهم زنان در ترجمه آثار نسبت به عناوین تألیفی حدوداً ۱/۵ برابر است. کتابهای مرجع بیش از هفت درصد کل را به خود اختصاص داده‌اند که در این زمینه کمبود چکیده‌نامه‌ها به عنوان یکی از ابزار مهم در تحقیق مشهود است. در ارتباط با منابع مرجع بیشترین عناوین به کتابشناسیها و واژه‌نامه‌های موضوعی اختصاص دارد که این امر نشان‌دهنده اهمیت این منابع است. سیر نزولی کتابهای مربوط به ادیان و علوم پایه و روند رو به رشد انتشارات در زمینه علوم سیاسی، زبانشناسی، هنر و ادبیات از دیگر شواهد این تحقیق است. در خاتمه متذکر می‌گردد که ۲۵/۸۹٪ کل انتشارات پنجساله را کتب مربوط به ادبیات، ۱۳/۲۸٪ تاریخ و جغرافیا، ۱۱/۶۵٪ علوم اجتماعی، ۱۰/۵۷٪ تکنولوژی، ۷/۳۵٪ هنر، ۷/۲۱٪ کتب مرجع، ۷/۱۵٪ ادیان، ۶/۳۹٪ علوم پایه، ۵/۶۳٪ فلسفه و روانشناسی، ۲/۷۳٪ کلیات و ۲/۰۹٪ زبان به خود اختصاص داده‌اند.

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- پورجوادی، نصرالله. وضع نامطلوب تولید کتاب در ایران. «نشر دانش» (مهر و آبان ۱۳۶۱) ص ۲-۵.
- ۲- امیرفریار، فرخ. نگاهی اجمالی به تحول بازار کتاب. «نشر دانش» (فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۲) ص ۹۴-۹۵.
- ۳- امیرفریار، فرخ. آمار کتابهای منتشر شده در سال ۱۳۶۲. «نشر دانش» (خرداد و تیر ۱۳۶۳) ص ۷۹.
- ۴- امامی، کریم. نگاهی به وضع کنونی نشر کتاب در ایران. «نشر دانش» (مهر و آبان ۱۳۶۴) ص ۶۴-۶۷.
- ۵- وضعیت چاپ و نشر کتاب در سالهای اخیر. «نشر دانش» ویژه هفته کتاب (۱۹ آذر ۱۳۷۲) ص ۲۲-۲۳.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی